

Kymmenes Sananjalka

Sananjalka, Suomen Kielen Seuran vuosikirja 10. 1968. Toimituskunta: Osmo Ikola (päätoimittaja), M. K. Suojanen (toimitussihteeri), Sampo Haahela, Lauri Honko, Ilmari Kohtamäki, Matti Liimola, Ilmar Talve. Turku 1968. 231 s.

Viimevuotinen Sananjalka ilmestyi juhlanumerona Niilo Ikolan 85-vuotispäivän kunniaksi. Sen monipuolinen artikkeliosasto sisältää 191 sivua; katsauksia ja arvosteluja on lisäksi nelisenkymmentä sivua. Suurin osa artikkeleista käsittelee kotimaista kirjallisuutta, huomattava osuus on myös kielentutkimuksella ja kansanrunoudella.

Niilo Ikolan elämäntyötä on selvittänyt Martti Rapola.

A. Alhoniemen v. 1967 pitämä, vuosikirjassa julkaistu lectio praecursoria »Suomen ja tšeremissin kielen suuntasijajärjestelmien funktionaalisesta rakenteesta» vertaa näitä sijoja niiden nykykielisen funktion kannalta. Historiallisesta näkökulmasta katsoen on totuttu puhumaan suomessa yleisistä, sisäisistä ja ulkoisista paikallissijoista. Nykykielessä näiden sijojen funktiot ovat toiset, ja Alhoniemi onkin Siroon no-

jautuen käyttänyt nimityksiä *predikaatiiviset suuntasijat* essiivi, translatiivi ja elatiivi (partitiivi ei nykykielen kannalta ole suuntasija), *lokatiiviset suuntasijat* inessiivi, illatiivi ja elatiivi sekä *habitiivis-lokatiiviset suuntasijat* adessiivi, allatiivi ja ablatiivi. Enimmille suomalais-ugrilaisille kielille on samoin kuin suomalle tyypillistä suuntasijajärjestelmän kolmijakoisuus: olo-, ero- ja tulosija. Eräissä kielissä kuten norjanlapissa olo- ja erosija ovat yhtyneet, joten on päädytty kaksijakoiseen systeemiin. Tšeremississä esiintyy muista kielistä poikkeavasti nelijakoista suuntasijajärjestelmää: lokatiivisessa funktiossa on sijat, joista on käytetty nimityksiä inessiivi, illatiivi, lokatiivi ja elatiivi. Eri sijalla ilmaistaan toisaalta siirtyminen tai siirtäminen jonnekin, toisaalta tapahtuminen, josta on tuloksena tietystä paikasta jotakin uutta minkään siirtymättä, kuten syntyminen, ilmaantuminen, rakentaminen, tappaminen jne. Predikaatiivisista suuntasijoista puuttuu olosija, mutta on kolmea muuta lokatiivista sijaa vastaavat sijat. Habitiivisiin suuntasijoihin kuuluu vain ero- ja tulosija.

Suomen kielen verbi- ja objektikategorioiden keskinäisiä suhteita tarkastelee Eeva Kangasmaa-Minn. Monet verbit, joita tavallisesti pidetään intransitiivisina, voivat erikoistapauksissa esiintyä transitiivisina. Useimmat intransitiiviverbit voidaan muuntaa transitiiviseksi adverbiaalain välityksellä — kuten jo Setälä on lauseopissaan maininnut —, jolloin objekti on käsitettävä verbin ja adverbien muodostaman sanaliiton objektiksi (»Juoksin pääni seinään«). Predikaatiivi ja myös predikaatiiviadverbiaali voi muuntaa lauseen syntaktisen rakenteen (»Lapsen on ikävä äitiä«, »Kyllä häntä tulee sääli«, »Kyllä käy häntä sääliksi«). Artikkelin kirjoittaja jakaa verbit objektin syntaktisen aseman mukaan kolmeen ryhmään, joiden ulkopuolelle vielä jää ryhmä, jossa mittaa t. määrää osoittava objekti (Sirolla »lauseen objekti«) liittyy koko lauseeseen

irrationaalina määritteenä. Pelkästään intransitiivisena esiintyy suomessa kirjoittajan mukaan refleksiiviverbien ryhmä; niihin sisältyy jo itseensä objekti, eikä suomen kielessä samalla verbillä voi olla kahta eriasteista objektia. Kirjoituksessa tarkastellaan myös suomen tavallisimpia verbisuffikseja kiinnittäen huomiota siihen, mihin verbikategoriaan — transitiivisiin, intransitiivisiin vai refleksiivisiin — johdos kuuluu. Suffiksit kirjoittaja jakaa kahteen ryhmään: muuntajiin ja modifioijiin. Edelliset siirtävät verbin toiseen kategoriaan, jälkimmäiset eivät. Osoittautuu, että vain refleksiivinen kategoria on määriteltävissä muodollisin keinoin: verbi on refleksiivinen, kun se viimeisenä muuntajasuffiksinaan sisältää refleksiivisuffiksin ilmentämän itsekohtaisen objektin. Verbin intransitiivisuus tai transitiivisuus — samoin transitiiviverbien objektisuhteiden vaihtelu — riippuu ennen muuta verbin merkityksestä. Tähän kirjoittajan esitykseen verbikategorioista voidaan lisätä, ettei refleksiivinenkään kategoria ole aivan tarkkarajainen. Merkitys vaikuttaa niin paljon, että esim. lauseet »Laskeuduin portaita«, »L. portaat«, »L. kahden kerroksen välin«, »Laskeuduttiin kahden kerroksen väli« jne. tuntuvat hyväksyttäviltä. Syynä lienee *nousta, kivetä* yms. -verbien analogia.

Vuosikirjan nimeksi otetun sanan etymologiaa käsittelee Jaakko Sarvela. Hän yhtyy aikaisempiin käsityksiin, että tämän jo kantasuomesta periytyvän *sana(n)jalka*-nimityksen lähtökohta on lehtiruodin poikkileikkauksessa, mutta katsoo, että kyseessä on todennäköisesti musta M-kirjaimen muotoinen kuvio, joka näkyy, kun ruoti leikataan poikki alapäästään, maan pinnan yläpuolelta.

Martti Parvio on tehnyt selkoa tunnetuista Agricolan Uuden testamentin kappaleista kiinnittäen huomiota Pariisissa säilytettävään niteeseen, jossa on Agricolan omakätinen omistuskirjoitus. Tämä yhdessä Agricolan eräseen Olavus Petrin kronikan kopioon

kirjoittaman omistuskirjoituksen kanssa valaisee osaltaan hänen suhteitaan aikalaisiinsa.

Pentti Virrankoski pohtii kysymystä Narvan ilolaulun sepittäjän henkilöllisyydestä. Pirkko Alhonsaari on kiinnittänyt huomiota Runebergia jonkin verran aikaisempaan ruotsalaiseen runoilijaan David Aspeliniin, jonka parissa runossa on huomattavia yhtäläisyyksiä Maamme-laulun kanssa. Abraham Poppiuksen runojen faabeliaiheita on selvittänyt Gunnar E. Rancken. Edellisiä uudempaa kirjallisuutta käsittelevät Elsa Erhon artikkeli »Unto Seppäsen kotiseututaiteesta» ja Liisi Puton »Metsäherra Ilmari Kiannon tuotannossa».

Kansanrunouden alalta on kaksi tutkimusta: Hans Frommin »Karjalainen satu kiovalaisen bylinan säilyttäjänä» käsittelee Juho Kujolan Salmista muistiin kirjoittamaa tunnettuun kiovalaiseen bylinaan läheisesti liittyvää satua, Kristiina Rokalan »Älä kihlo kirkkotiellä» selvittää sekä Suomessa että Baltian maissa suosittua vanhaa runoaihetta.

Veikko Anttila on kirjoittanut Rymättylän vanhassa talvinuottakalastuksessa vuosina 1885—1967 tapahtuneista muutoksista. Artikkelissa osoitetaan, että tekniikan ja yhteiskunnallisten olojen kehitys on vaikuttanut paljon vuosisatoja vanhaan perinteeseen.

OSMO NIKANNE